

Ovako, kako se do sad praktikovalo, predlog za Rezoluciju ubacuje se pred kraj Skupštine, kada je obično i interes za slušanje opao, čita se »trčecim korakom« i prima se obično »en bloc« sve, osim ako se opozicija ne zakači sa opstrukcionom tendencijom. Inače, dolazi obično na kilometarsku rezoluciju jaš bezbroj dodataka i novih tačaka koje pojedini predstavnici po nalogu svojih društava unose.

Mislim, slika koju sam izneo, verna je, i

krajnje je vreme da probamo bolje, efikasnije metode za realizovanje naših programa. Istina, ja sam ovde govorio da treba postaviti red ostvarenja našeg programa, ali ga nisam dao. Ne osećam se ni pozvanim za to. Ja sam ubacio predlog za nove načine u ostvarenju našeg programa. Neka o tom svi razmisle ozbiljno, neka se diskutuje na svim Skupštinama, pa će se opštim naporom naći bolji, kraći i sigurniji putevi ostvarenja visokih ciljeva našeg Udruženja.

Светолик Б. Јанковић:

Просветно-школске прилике у Моравској бановини

Свршетак светског рата затекао нас је у тешким економским и културно-просветним приликама, и само натчовечанским напорима изашло се из стања, у коме је рат бацно Југословенски народ и пошло се у корак са народима, који су били ратом поштеђени или мање уназађени.

Светолик Јанковић,

председник секције за Моравску бановину.

На овоме грандиозном послу: обновити и препородити нацију, учитељство је достојно вршило и врши своју мисију, много јаче и више, но што се то могло и веровати. У народном просвећивању постигнут је успех, који заслужује највеће дивљење, и то баш у оних крајевима који су највише били заостали.

Тамо, где се на бранику своје државе и националне слободе, стално са пушком стајало, где су дате највеће жртве у крви и иметку за наше ослобођење и уједињење, тамо су потребни највећи напори за подизање духовне и материјалне културе народне.

Један од таквих крајева наше државе јесте и Моравска бановина. Школско питање било је једно од најболнијих питања, после Уједињења, у овоме крају. Велика оскудица у учитељском кадру, које је у огромном броју изгинуло у ратовима и, готово свуда, опљачкано и порушено школске зграде, чинили су огромне тешкоће за просветно-школски рад.

Народ који је преживео, поред свих ратних тешкоћа, Сурдулицу и Топлички Устанак, чинио је исполнимске напоре за своје опорављење.

И прва деценија напорног рада дала је у свима правцима, па и у школском питању, велике резултате. Највећи део напора, сву тежину народних невоља овога времена, осетили су и осећају народни учитељи. И само својим стојичким стрпљењем, великим пожртвовањем и енергијом успели су, да данас Моравска бановина, најкрвавије и најлустроносније поприште минулих ратова, не изостаје много иза најнапреднијих крајева наше домовине.

Још има доста незгода и тешкоћа, јер су извесни крајеви бановине до пре 50 година били под Турцима, а срезови: вучитриски, лабски и царибродски, припали су нашој држави тек у последњим ратовима. Али учитељским одушевљењем и смишљеним радом просветних власти даваће се све бољи резултати.

Да би се добила што јаснија слика просветно-школских прилика моравске бановине пружамо следеће податке:

Бановина захвата простор од 26.248 км², а број становника 1.452.967.

Политичких срезова има 40, општина 766, а све је то груписано у 24 школска среза, међу којима је велики број планинских, вртних и сиромашних.

Нема насеља које не припада ниједној школској општини, а има 770 места која шаљу децу у суседна насеља где су школе. Просечна највећа даљина из које деца долазе у школу износи 3—4 км, а то је нарочито у брдним крајевима где су села разбјеног типа.

Бројно стање школа, ђака и учитеља, за последње 3 године: најбоље ће показати колико се и како напредовало, па зато износимо следећу упоредну таблицу, састављену по најтачнијим подацима:

Година	Ост. школа	Одељења	Учителска -ница	Ученичка -ница	На 1 осн. шк. отпада :			На 1 учител- ску отпада :			
					попуш. у км	станок- ница	ђака	1 ђак отпада на становни- ка	попуш. у км	станок- ница	ђака
1930	903	1893	1945	95.244	39	1635	105	15	13	747	49
1931	924	1935	1956	121 003	28	1600	130	12	13	742	62
1932	959	2150	2078	141 034	27	1515	147	10	12	699	67

Ове цифре најбоље показују шта учитељи дају за постигнути успех, који би тек онда био потпуни, када би порасту ђака одговарао број учитеља. Рачунајући да на 1 учитељско одељење долази 50 ђака, требало би поставити још 742 учитеља-ица, па да на-става буде нормална.

Краљ. банска управа је у спровођењу своје просветне политике insistирала, да сва дорасла деца за школу, морају редовно школу походити, без обзира на каквоју школских зграда, величину учioniца и број наставника. Према прибављеним подацима до 1929 године, било је око 48% деце за школу дорасле, која школу нису походила. Тај проценат у 1930 год. спао је на 22%, а данас је сведен на минимум, јер школу не походе само слаба, лекарским препледом ослобођена, деца.

Последица овога је извођење »полудневне« наставе у 400 одељења у којима се број ђака пео до 180.

Учителима који су радили »полудневну« подељена је награда из банов. буџета у 90.350 динара. Просечна награда за 1 учитеља-ицу износила је 250—300 динара, што је зависило од броја ђака и трајања извођења ове наставе.

Ако се ова сума 90.350 Дин раздели бројем ђака с којима се као прирастом морала изводити »полудневна« настава, онда бановину стаје 1 ђак 4 динара, који би иначе остао неписмен и без сваког основног образовања.

Ово тешко стање по учитељство било би унеколико сносљивије, кад би се за »полудневну« наставу прописао скраћени наставни програм и додељена стална и пристојнија награда.

У пркос привредне кризе, види се, да број подизања нових школа стално напредује. У 1931 години потпуно су довршене 21 школа; у 1932 год. 25 школа, а у 1933 год. приступљено је грађњи 30 нових школа.

Поред овога извршена је замена, старих-неподесних шк. зграда, новим зградама, тако да се број наградњи нових школа — неће просечно годишње на 60 школа.

Бановина је доделила, у 1932/33 шк. год., помоћи за грађњу школа из свога буџета 963.000 динара, а из државних средстава је подељено 345.000 динара.

Школских зграда има 1113, од којих су 235 неподесне за извођење наставе. Ове неподесне налазе се већином у забаченим брдним крајевима, па је сиромашном народу тих крајева, немогуће из својих средстава градити нове планске школске зграде, ако не би држава и бановина из својих средстава са већим и издашним припомоћима, него до сада, притекла народу у помоћ.

Надржавање школа је слабо. Наплаћено је школског приреза у 1932 години 35,2%. Ово би се питање за сада најбоље решило, ако би Пореске управе уз порез наплаћивале и школ. прирез.

Износени све горње податке желели смо да покажемо под каквим условима наше учитељство ради и постиже ове велике успехе. Поред свога тешкога рада у школи, учитељство живи ради и ван школе: на оснивању Сокола, неважких друштава, народних књижица и читаоница, отварању анафалетних и домаћинских течајева, земљорадничких задруга и свих других културних установа.

Служећи одушевљено народним идеалима, а радећи под тежим условима но сви остали државни службеници, учитељи не желе само признања, већ траже стварне потпоре од свих фантора, како би се све горе указане незгоде, с њиховога тежбеног и мисионерског пута уклонили.

FETAR GREGO (Split):

Подизање школских зграда у Приморској бановини

Petar Grego,

председник секције за Приморску бановину.

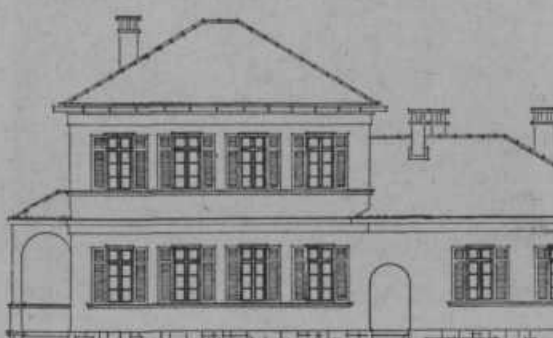
Прије народног ослобођења и уједињења имали смо основну школу, али нијесмо имали народну основну школу. Подвлачим народну, јер туђинска власт није допуштала да наша основна школа служи интересима и потребама народа. Онда је школа имала да ради за туђе циљеве, а не за праве циљеве и за праве потребе народа, којему је била намењена. Patriotska svijest i zgodan takt nastavnika, који су били сви народни ljudi, спријечила је да школа у оно доба служи у већој мјери тим туђинским циљевима.

Tip školske zgrade sa 1 odjeljenjem.

Naša osn. škola mogla је poslije rata, nakon oslobođenja i uјedinjenja, да se sloбodно i neodvisно razvija u svoјој држави, i да postane, u pravom smislu riječi: narodna škola.

Za vrijeme rata zapuštene су školske zgrade, upropašten је školski nameštaj, uništena су učila. U mnogim mјestima bio је onemogućen svaki školski rad. Ali rat је naučio naše široke mase да bolje pregledaju i јasnije uoče potrebu obrazovanja svoje dјece i vriednost redovnog školovanja. Nakon rata razvio се је iz sela pokret i vapaj за školom. Oвој narodnoj želji i potrebi valjalo је zadovolјiti. To је bilo teško, јер су falili uvjeti за uspјешan školski rad. U prvom redu nedostojale су školske zgrade. Mnoge stare bile су nepodesne.

Tip školske zgrade sa 2 odjeljenja.

U mјestima pri moru, na ostrvima i u nekim srezovima Zagorja bio је podignut i ureden prilican broj škola, ali u mnogo većem dijelu Zagorja, a naročito u bosansko-hercegovačkim srezovima banovine pomanjkanje škola bilo је veliko. Broј škola daleko је заostao за faktičkim potrebama, па је i nepismenost tamo bila velika.

Problem šk. zgrade ukazao се u svoјој veličini. Valjalo је početi riješavati to teško pitanje.

Tip školske zgrade sa 3 odjeljenja.

Problem је pravilno shvaćen i uz velike teškoće i napor došlo се do јednog sistematskog i uspјешnog postupka.

Rad Prosветnog odeljenja išao је за tim, да sa raspoloživim sredstvima, по јednom sistemu, zgradi što više novih školskih zgrade i да popravi i proširi što veći broj starih škola. Najveći dio toga posla izvršen је kroz

poslednje tri godine. Radilo се по ovim načelima: 1) doвршити gradnju započelih škola; 2) prihvatiti i podupriјeti иницијативу sela i općina, па ondje gdje су govorte sve predradnje oko osnivanja škole, odmah započeti sa gradnjom, 3) u nacionalno ugroženim pograničnim kraјevima dati pomoći i uputiti hitan postupak за gradnju i 4) u kraјevima, gdje na više kilometara nema traga narodnoj prosveti, podignuti bar по koju školu.

Gdje nisu postojali šk. rajoni i gdje nije bilo šk. općina, počeli су se uređivati šk. rajoni i stvarati šk. općine по principu kako traži Zakon о narodnim školama.

Da се općinama uštede troškovi за planove i trebovnikе, а да se dođe do odgovarajućih tipova škola, prama građevinskim i klimatskim prilikama јednoga kraја, izrađeni су tipski nacrti за škole sa јednim i sa više odeljenja i daju се besplatno općinama i samo се по njima sada može да gradi.

Zaveden је jači stručni tehnički nadzor nad gradnjama i nadzor nad utroškom novca.

Osnovan је Banovinski školski fond iz kojega се daju zajmovi siromašnim općinama sa malom kamatom ili i bez kamata.

Za podizanje školskih zgrade imalo је Prosветно odeljenje Banske uprave u Splitu u banov. budžetu за 1930/31 god. na raspolaganju 4.000.000 Din i 1.000.000 Din за Banov. školski fond, budžetu за 1931/32 god. imalo је 4.800.000 i за fond 1.000.000, dok је u budžetu за 1932/33 određeno samo 2.000.000 Din. Utrošene су i manje pomoći Ministarstva Prosvete. Općine i sela dale су svoj doprinos nešto u novcu, а najviše u naravi.

Držeći се strogo postavljenih principa kroz poslednje tri godine postignuti су ovi rezultati: sagrađeno је 89 novih školskih zgrade, nabavljeno је 8 postojećih zgrade i preuređeno i prošireno је 26 starih zgrade. Time се је dobilo mјesta за skoro 250 odeljenja. Popravlјeno је još i bolje uređeno 40 privatnih zgrade koje služe за škole. Ovo је učinјeno. Ali се ovde nije stalo. Gradnja novih školskih zgrade nastavlja се i danas imamo u gradnji širom banovine 90 novih škola, koje се postepeno doврšavaju.

Gradnja novih škola odvijala се posve sistematski na najosjetljiviji tački naše državne granice — u okolici Zadra. Tu су postavlјeni osnovni uslovi за prosvјetno i за opće kulturno podizanje naroda. U zaledju Zadra i na susjednim ostrvima podignut је potrebit broj novih modernih reprezentativnih škola. I dok се s one strane granice namještaju topovi, kopaju šansi, postavljaju gusti redovi bodljikave žice, mi s naše strane podigosmo hramove prosvete, u kojima će odzvanјati riječ mira, gdje će се dјeca odgajati u ljubavi prama Kralju i Otadžbini, iz kojih će izlaziti đdralovići, koji će svijesno i hrabro braniti dјedovinu svoju.

I Split, glavno mјесто banovine, dobio је u zadnje doba dvije nove velike, moderne školske zgrade. Svaka ima по 16 odeljenja uz sve ostale potrebite prostorije. Imaju centralno grijanje, gombaonu i kupatilo. Njihove су učionice svijetle, prostrane i vesele. U njima се razvija estetsko osjećanje i to osjećanje dјeca unose i u svoje domove.

Uz brigu oko podizanja novih škola, zgrade i proširenja postojećih moralo је Prosветно odeljenje Banske uprave да pribavi за mnoge škole pokucstvo, učila i knjige.

Finansijska kriza zahvatila је i naše općine. One nijesu u stanju да daju školama ono što су по Zakonu о narodnim školama dužne i daju. I tu се moralo priskoći u pomoć. Prosветно odeljenje nabavljalo је i sada nabavlja najpotrebitije školske knjige, učila i pokucstvo. To daje općinama kao pomoć, да се udovolji najglavnijim potrebama nastave. U ovu svrhu potrošeno је oko milijun dinara u ove poslednje tri године.

Ovo је plod trogodišnjeg rada. Kad се uzme u obzir да su sredstva svake године bila sve to manja, onda се mora još jače podvući ovaj značajni uspјeh. Ovu akciju vodio је, živo poduprt od predašnjeg bana dr. I. Taglie i sadašnjeg bana dr. Josipa Jablanovića, načelnik Prosветnog odeljenja u Splitu prof. Niko Stipčević. On се је ovog posla prihvatio s ljubavlju, energično ga vodio, i upoznavši prilike i potrebe lično на terenu, mnogo doprinio ovom napretku našeg školstva.

U našој banovini sada pohađa školu skoro 73.000 dјece u 1185 odeljenja na 880.000 stanovnika. Veliki broj dјece dорasle за školu ostaje još bez pouka а znatan broj šk. zgrade ne odgovara svoјој svrsi. Da се сва dјeca dovedu u podesne škole, treba još mnogo vremena, mnogo sredstava i mnogo rada. Ali temelji су postavlјeni, rad је dobro upućen. Na nadležnim mјestima pravilno се shvaća važnost, potreba i korist osn. nastave. Potrebite су novčane žrtve, ali ako škole zapadaju mnogo, neznanje zapada još više i u ekonomskom, i u socijalnom, а naročito u nacionalnom pogledu.

NADELO ZA NAŠE DOMOVE!
VSA NAROČILA POTOM UGP.